

SŁAWOMIR LECIEJEWSKI

INFORMATYKA A NAUKI SPOŁECZNE I HUMANISTYCZNE

ABSTRACT. Sławomir Leciejewski, *Informatyka a nauki społeczne i humanistyczne* [Computer science and the social sciences and humanities] edited by Sławomir Leciejewski, „Człowiek i Społeczeństwo” vol. LVIII: *Społeczny wymiar rewolucji informatycznej* [The social dimension of the information technology revolution], Poznań 2024, pp. 7–10, Adam Mickiewicz University. ISSN 0239-3271, <https://doi.org/10.14746/cis.2024.58.1>.

This introduction highlights the importance of the research topic, situated at the intersection of the social sciences, humanities, and contemporary computer science, particularly shaped by the issue of artificial intelligence. This is followed by a discussion of the issues addressed in the texts published in this volume of the journal *Man and Society*.

Keywords: philosophy of computer science, philosophy in computer science, artificial intelligence

Sławomir Leciejewski, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Wydział Filozoficzny, ul. Szamarzewskiego 89AB, 60-568 Poznań, e-mail: slaaw@amu.edu.pl, <https://orcid.org/0000-0002-3691-0714>.

Informatyka to młoda dyscyplina naukowa wywodząca się z matematyki oraz nauk technicznych. Z jej osiągnięć korzystamy na co dzień, a systemy komputerowe, będące połączeniem maszyn (komputerów) i oprogramowania, stanowią nieodłączną część współczesnego świata. Wiele osób nie jest w stanie wyobrazić sobie świata bez komputerów przenośnych, smartfonów, Internetu, usług on-line (sklepy, banki itd.), komunikatorów internetowych czy portali społecznościowych. Na rynku wydawniczym pojawia się coraz więcej opracowań poświęconych zagadnieniom filozoficznym obecnym w informatyce. Niniejsze opracowanie stanowi kolejny głos w tej ważnej dyskusji, odnoszącej się do relacji nauki humanistyczne – nauki techniczne.

Przygotowany tom czasopisma „Człowiek i Społeczeństwo” stał się miejscem dialogu oraz integracji różnych środowisk naukowych. Ma on charakter interdyscyplinarny. Do udziału w publikacji zostały zaproszone osoby zainteresowane problemami współczesnej informatyki, ze szczególnym uwzględnieniem tych jej aspektów, które odwołują się bezpośrednio do zagadnień humanistycznych i społecznych, a zwłaszcza ukazują związki informatyki z filozofią.

Teksty opublikowane w tomie poruszają zagadnienia szeroko rozumianej filozofii informatyki. Są to opracowania dokonane na podstawie referatów wygłoszonych podczas konferencji: „Homo Informaticus”, „Filozofia w informatyce” oraz „Filozofia matematyki i informatyki” (szczegóły oraz programy dotychczasowych edycji znaleźć można na stronie internetowej: <https://hi.amu.edu.pl>). Została także opublikowana recenzja bardzo ważnej dla filozofii informatyki monografii.

Tom otwiera praca Romana Krzanowskiego zatytułowana „Can we have synthetic philosophy?”. Omówione zostały w niej zagadnienia związane z filozofią syntetyczną, czyli tworzoną przez system komputerowy. Autor podejmuje rozważanie, kiedy dzieło stworzone przez system komputerowy można nazwać opracowaniem filozoficznym, a kiedy nie. W artykule znajdziemy także analizy, jakiego rodzaju filozofią może być filozofia syntetyczna, a także – jakie filozoficzne perspektywy może przed nami otworzyć.

W drugiej artykule, zatytułowanym „Trudne pytanie o tożsamość informatyki. O podstawowych sposobach rozumienia terminu *informatyka*” Mariusz Szynkiewicz porządkuje kwestie definicyjne związane z historycznym procesem kształtowania się pojęcia informatyki. Autor skoncentrował się na analizie debaty toczącej się wśród informatyków, a szczególnie na dyskusji prowadzonej w nauce polskiej od końca lat 60. XX wieku, przedstawił również niektóre problemy metodologiczne związane z funkcjonowaniem pojęcia *informatyka* w nauce współczesnej oraz technice.

Kolejny tekst, zatytułowany „Więcej niż «trudny problem świadomości»: o możliwości powstania świadomej sztucznej inteligencji”, Piotr Przybysz poświęcił niektórym zagadnieniom odnoszącym się do możliwości powstania świadomej sztucznej inteligencji. W swoim opracowaniu zwraca uwagę na trzy pytania oraz problemy: a) jak rozpoznać, że sztuczna inteligencja uzyskała świadomość? b) jak może powstać świadoma sztuczna inteligencja? c) jakie właściwości może mieć świadoma sztuczna inteligencja? Autor w swoim artykule argumentuje, że powyższe problemy nie mogą być obecnie rozwiązane, gdyż w dotychczasowych pracach pomija się ustalenia

o charakterze filozoficzno-teoretycznym, a uwzględnia się w nich tylko aspekty informatyczno-inżynierskie.

Krzysztof Sołoduha w swoim artykule „Dwie metody przetwarzania informacji w głębokich sieciach neuronowych a właściwości systemów inteligencji. Próba porównania i testowania” omawia konektywistyczny sposób opisu czynności poznawczych, pozwalający na porównanie działania cyfrowych artefaktów obliczeniowych związanych ze sztuczną inteligencją z biologicznymi systemami przetwarzania informacji o pochodzeniu ewolucyjnym. Autor podejmuje próbę przedyskutowania konsekwencji, jakie pociąga ten sposób podejścia do kategoryzacji inteligencji obliczeniowej, oraz poddaje krytycznej analizie tezy o przewadze systemów *immortal computing* nad biologicznymi systemami *mortal computing*.

W piątym artykule, zatytułowanym „Urządzenia algorytmiczne albo utrata inteligencji”, Szymon Wróbel zastanawia się, czy proces oparty na zaawansowanych obliczeniach związanych z przetwarzaniem danych lub „big data”, które mają wyznaczać koniec teorii oraz nowy teleobiektywizm, wzmacnia technoróżnorodność i stanowi znak nadejścia wieku kosmotekniki, czy też jest wręcz przeciwnie, to znaczy czy jest on oznaką zmierzchu ludzkiej inteligencji oraz symptomem spustoszenia dotychczasowych umiejętności społecznych.

Łukasz Abramowicz w artykule „One does not simply create an AI issue. On the pseudo-problematic nature of AI issue”, dokonując przeglądu istniejącej literatury, dotychczasowych ram etycznych oraz analizy dyskursu publicznego, identyfikuje kluczowe obszary, w których błędne przekonania i przesadne obawy przyćmiły prawdziwe problemy związane z rozwojem oraz wdrażaniem sztucznej inteligencji. W celu identyfikacji tych kwestii autor posłużył się trzema kryteriami znalezionymi w pracach Poppera oraz Ayera, aby móc podzielić zagadnienia związane ze sztuczną inteligencją na problemy ontologiczne, metodologiczne oraz logiczno-gramatyczne.

Kolejny tekst, Aleksandry Skrzypiec, o tytule „Płaszczyzny interakcji między człowiekiem a maszyną: zarys problematyki z perspektywy nauki o komunikacji społecznej”, prezentuje kształtujące się, istotne z perspektywy nauki o komunikacji społecznej i mediach, obszary badań nad współczesnymi urządzeniami cyfrowymi przeznaczonymi do pracy z ludźmi. Autorka koncentruje uwagę na trzech zagadnieniach: a) wyodrębnieniu ważnych z perspektywy komunikacji społecznej i mediów pojęć wywodzących się z nauk inżyniersko-technicznych; b) ukazaniu powstających obszarów interakcji między człowiekiem a urządzeniem technicznym; c) syntetycznym przeglądzie podejść do badań wymienionych w dwóch poprzednich punktach.

Ostatnią część tomu stanowią recenzje dwóch książek, z których jedna poświęcona jest filozofii informatyki; została ona zatytułowana „Filozoficzna refleksja nad istotą informatyki”. Recenzja ta, autorstwa Pawła Stacewicza, poświęcona jest krytycznemu omówieniu książki *O przedmiocie badań informatyki. Studium filozoficzne* Izabeli Bondeckiej-Krzykowskiej. W monografii tej podjęto próbę określenia przedmiotu badań informatyki poprzez szczegółowe omówienie trzech przedmiotów zainteresowań badawczych informatyków, jakimi są: komputer, oprogramowanie oraz informacja. Paweł Stacewicz w swojej recenzji omawia główne tezy książki, układ treści w poszczególnych rozdziałach oraz propozycje zagadnień, które mogłyby zostać podjęte w jej kolejnych wydaniach.

Z niniejszego omówienia wyłania się obraz różnorodnych płaszczyzn interakcji zachodzących między człowiekiem a komputerem i wykreowanymi przez niego wirtualnymi światami. Podczas lektury niniejszego tomu znajdziemy odpowiedzi na wiele ciekawych pytań dotyczących zmian, jakie są konsekwencją zastosowania komputerów w różnych sferach życia społecznego. Na przykład: czy dzieło filozoficzne stworzone przez system komputerowy możemy zaliczyć w poczet wartościowych tekstów filozoficznych? W jaki sposób można wspólnie zdefiniować informatykę? Czy możliwe jest powstanie świadomej sztucznej inteligencji? Czy jej ewentualne powstanie wyznaczy zmierzch ludzkiej inteligencji i spustoszy dotychczasowe umiejętności społeczne ludzi?

Tom zamyka recenzja zatytułowana „O nowych rozwinięciach nie-Marksowskiego materializmu historycznego”. Nie jest ona bezpośrednio związana z tematyką poruszaną w poprzednich artykułach. Tekst ten Iwo Greczko poświęcił monografii *New Developments in the Theory of Historical Process. Polish Contribution to Non-Marxian Historical Materialism* pod redakcją Krzysztofa Brzechczyna, opublikowanej w 2022 roku przez wydawnictwo Brill.